

УДК 159.942.5-055.26

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1\(49\).185760](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1(49).185760)

Галицька М. О.

аспірант кафедри соціальної допомоги та практичної психології
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова
e-mail: galitskayama@gmail.com
ORCID 0000-0002-6563-152X

**АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ
ДЕТЕРМІНАНТ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ЖІНКИ
У ПІСЛЯПОЛОГОВОМУ ПЕРІОДІ**

Подано результати теоретичного огляду та емпіричного дослідження психоемоційного стану жінок у післяпологовому періоді. Визначені особливості психоемоційної сфери жінок у післяпологовому періоді у порівнянні з жінками, що не народжували. Порівняльний аналіз проведено за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу, адже параметри усвідомлюваних установок виражались за допомогою інтервальних шкал. Шкали групувались у певні блоки. Результати даного аналізу для шкал описують ставлення до сімейної ролі. В статті доведено, що батьківські установки жінок, які народили дітей, відрізняються за рівнем виразності й за структурою від батьківських установок жінок, що не народжували, і характеризуються специфікою, що відображає особливості переживання ними материнства.

Ключові слова: жінки, післяпологовий період, психоемоційний стан, мати і дитина, психологічне благополуччя, усвідомлювані установки.

Постановка проблеми. Ця стаття присвячена дослідженню особливостей психоемоційної сфери жінок в післяпологовому періоді й усвідомлюваним установкам, що впливають на неї. Робота викликана необхідністю розширювати уявлення про психологію післяпологового періоду в цілому.

Післяпологовий стан — один зі складних, багатограних та надзвичайно чутливих станів жіночого життя. Післяпологовий період вважають часом підвищеного ризику розвитку симпто-

мів складного емоційного стану, що обумовлено сукупністю біологічних змін та змін соціальних ролей в житті жінки.

Багато мам в післяпологовий період відчувають стан глибоко-го відчаю. Це настрої, що дуже часто зустрічається, особливо якщо дитина первісток. У жінки можуть опускатися руки, вона може стати байдужою навіть до власної дитини, з'являється відчуття пригніченості та пригноблення. До цього стану приєднується постійна втома від безсонних ночей та кругообігу домашніх турбот. Хоча це цілком природний та часом необхідний етап адаптації до материнства, найважче він проходить у жінок, що не встигли психологічно підготуватися до нової ролі під час вагітності. Нестійкість настрою, дратівливість, розгубленість можуть тривати від декількох тижнів до місяців, тому краще не чекати, поки цей тимчасовий стан пройде сам собою, а вжити заходи та допомогти особі впоратися з депресією, що настає.

Таким чином, практична актуальність роботи обумовлена необхідністю виявлення післяпологових ускладнень для запобігання їх виникненню.

Мета статті — надати огляд порівняльного аналізу усвідомлюваних батьківських установок жінок, що народили дитину, та жінок, які не народжували

Результати дослідження. Порівняння аналіз за усвідомлюваними установками проведено за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу, адже параметри усвідомлюваних установок виражались за допомогою інтервальних шкал. Шкали групувались у певні блоки. Результати даного аналізу для шкал, що описують ставлення до сімейної ролі, схематично наведені на рисунку 1.

Для блоку «Ставлення до сімейної ролі» однофакторний дисперсійний аналіз показав, що на такі параметри опитувальника PARI, як 3. Обмеженість інтересів жінки рамками родини ($F = 3,358$; $p = 0,069$; $\omega^2 = 0,027$); 5. Відчуття самопожертви в ролі матері ($F = 0,023$; $p = 0,881$; $\omega^2 = 0,000$); 7. Сімейні конфлікти ($F = 0,002$; $p = 0,966$; $\omega^2 = 0,000$); 11. Понадавторитет батьків ($F = 2,373$; $p = 0,126$; $\omega^2 = 0,019$); 17. «Байдужість» чоловіка, його назалученість до справ родини ($F = 2,190$; $p = 0,141$; $\omega^2 = 0,018$); 19. Домінування матері ($F = 0,543$; $p = 0,463$;

$\omega^2 = 0,005$); 23. Залежність і несамостійність матері ($F = 2,108$; $p = 0,149$; $\omega^2 = 0,017$) ефекту незалежної змінної на виявлено.

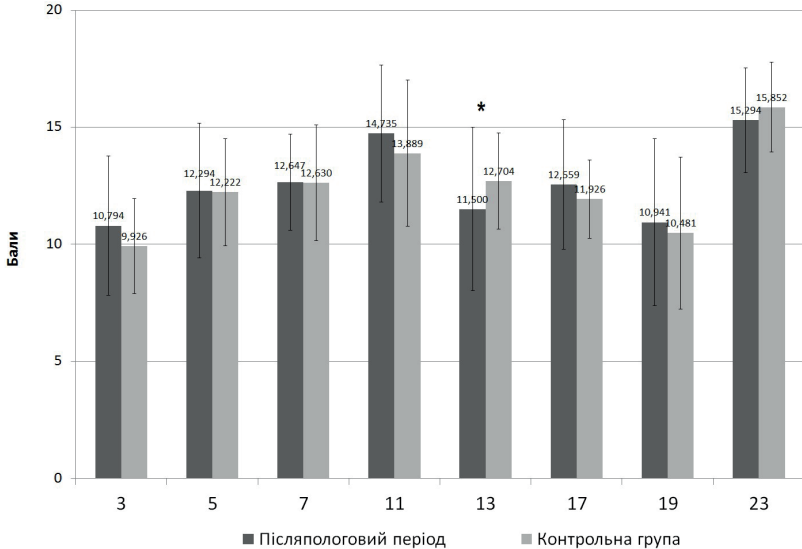

Рис. 1. Ставлення до сімейної ролі жінок в післяпологовий період у порівнянні з жінками, які не народжували

Примітка 1: 3. Обмеженість інтересів жінки рамками родини; 5. Відчуття самопожертви в ролі матері; 7. Сімейні конфлікти; 11. Понад-авторитет батьків; 13. Незадоволеність роллю господарки дому; 17. «Байдужість» чоловіка, його назалученість до справ родини; 19. Домінування матері; 23. Залежність і несамостійність матері.

Примітка 2: висота стовпчика — середнє значення за шкалою, довжина відрізка — стандартне відхилення, знаком * позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,05$.

Проте така установка, як незадоволеність роллю господарки (шкала 13) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 5,031$; $p = 0,027$; $\omega^2 = 0,040$). За даними описового аналізу встановлено, що рівень цієї шкали є вищим в контрольній групі ($M = 12,704$; $SD = 2,052$), ніж в експериментальній ($M = 11,500$; $SD = 3,492$).

Далі аналізувались параметри, що характеризують оптимальний емоційний контакт. Рисунок 2 репрезентує установки щодо оптимального емоційного контакту у жінок в післяпологовий період у порівнянні з жінками, які не народжували.

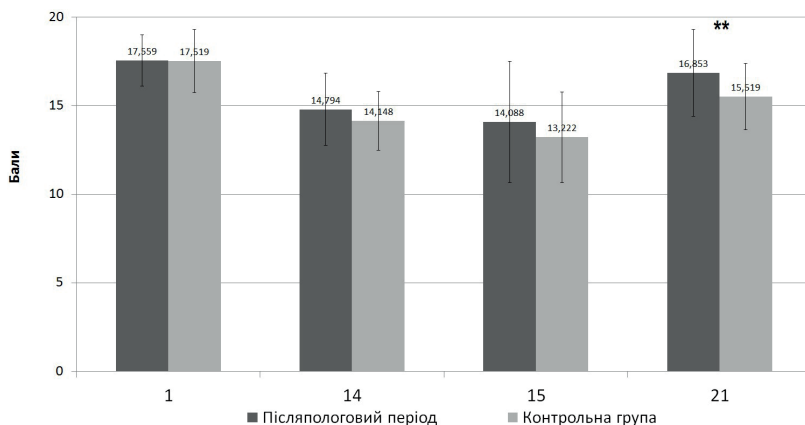

Рис. 2. Установки щодо оптимального емоційного контакту у жінок в післяпологовий період у порівнянні з жінками, які не народжували

Примітка 1: 1. Спонування словесних проявів, вербалізацій; 14. Партнерські стосунки; 15. Розвиток активності дитини; 21. Порівняльні стосунки між батьками й дитиною.

Примітка 2: висота стовпчика — середнє значення за шкалою, довжина відрізка — стандартне відхилення, знаком ** позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,01$.

За допомогою однофакторного дисперсійного аналізу показано, що на такі параметри опитувальника PARI, як 1. Спонування словесних проявів, вербалізацій ($F = 0,019$; $p = 0,891$; $\omega^2 = 0,000$); 14. Партнерські стосунки ($F = 3,538$; $p = 0,062$; $\omega^2 = 0,029$); 15. Розвиток активності дитини ($F = 2,387$; $p = 0,125$; $\omega^2 = 0,020$) ефекту незалежної змінної на виявлено. В свою чергу, установка на порівняльні стосунки між батьками й дитиною (шкала PARI 21) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 10,975$; $p = 0,001$; $\omega^2 = 0,084$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною

в експериментальній групі ($M = 16,853$; $SD = 2,445$), ніж в контрольній ($M = 15,219$; $SD = 1,871$).

Проаналізувавши за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (рис. 3) параметри, що описують надмірну емоційну дистанцію з дитиною, можна зазначити таке.

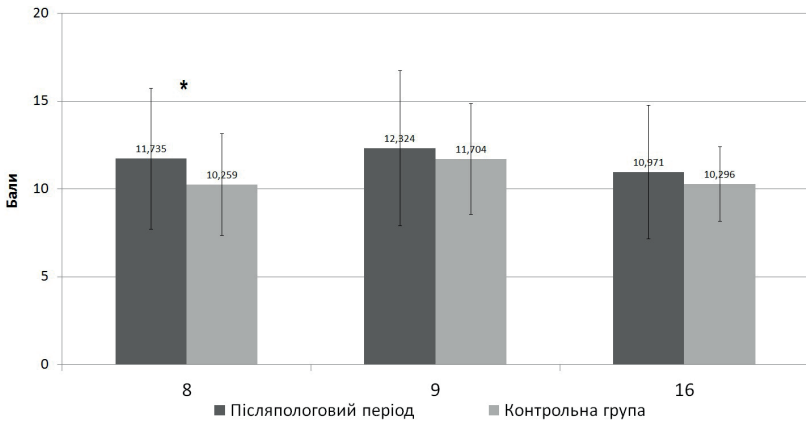

Рис. 3. Установки щодо надмірної емоційної дистанції з дитиною у жінок в післяпологовий період у порівнянні з жінками, які не народжували

Примітка 1: 8. Дратівливість, запальність; 9. Суворість, зайва строгість; 16. Ухилення від контакту з дитиною.

Примітка 2: висота стовпчика — середнє значення за шкалою, довжина відрізка — стандартне відхилення, знаком * позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,05$.

Ефекту незалежної змінної на виявлено на такі параметри опитувальника PARI, як 9. Суворість, зайва строгість ($F = 0,753$; $p = 0,387$; $\omega^2 = 0,006$) та 16. Ухилення від контакту з дитиною ($F = 1,354$; $p = 0,247$; $\omega^2 = 0,011$). В свою чергу, установка на дратівливість, запальність (шкала PARI 8) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 5,178$; $p = 0,025$; $\omega^2 = 0,041$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 11,753$; $SD = 4,010$), ніж в контрольній ($M = 10,259$; $SD = 2,889$).

Останній блок усвідомлених установок формували параметри, які описували надмірну концентрацію на дитині. Результати однофакторного дисперсійного аналізу за відповідними шкалами опитувальника PARI наведені на рисунку 4.

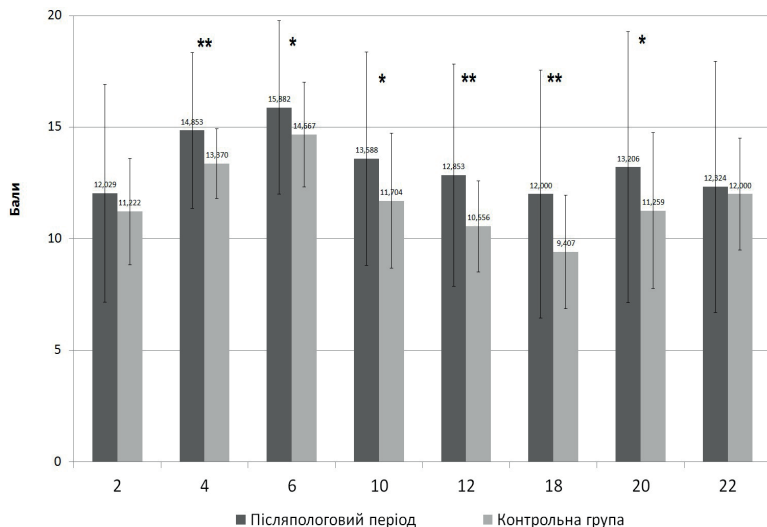

Рис. 4. Установки щодо надмірної концентрації на дитині у жінок в післяпологовий період у порівнянні з жінками, які не народжували

Примітка 1: 2. Надмірна турбота, встановлення стосунків залежності; 4. Подолання опору, придушення волі; 6. Створення безпеки, побоювання скривдити; 10. Виключення позасімейних впливів; 12. Придушення агресивності; 18. Придушення сексуальності; 20. Надмірне втручання до світу дитини; 22. Прагнення прискорити розвиток дитини.

Примітка 2: висота стовпчика — середнє значення за шкалою, довжина відрізка — стандартне відхилення, знаком * позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,05$, ** — на рівні $p < 0,01$.

Отже, для блоку «Надмірна концентрація на дитині» однофакторний дисперсійний аналіз показав, що на такі параметри опитувальника PARI, як 2. Надмірна турбота, встановлення стосунків залежності ($F = 1,239$; $p = 0,268$; $\omega^2 = 0,010$); 22.

Прагнення прискорити розвиток дитини ($F = 0,154$; $p = 0,698$; $\omega^2 = 0,001$) ефекту незалежної змінної на виявлено.

В свою чергу, установка на подолання опору, придушення волі (шкала PARI 4) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 8,435$; $p = 0,004$; $\omega^2 = 0,066$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 14,853$; $SD = 3,482$), ніж в контрольній ($M = 13,370$; $SD = 1,558$). Установка на створення безпеки, побоювання скривдити (шкала PARI 6) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 4,109$; $p = 0,045$; $\omega^2 = 0,033$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 15,882$; $SD = 3,877$), ніж в контрольній ($M = 14,667$; $SD = 2,347$). Установка на виключення позасімейних впливів (шкала PARI 10), залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 6,364$; $p = 0,013$; $\omega^2 = 0,050$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 13,588$; $SD = 4,783$), ніж в контрольній ($M = 11,704$; $SD = 3,020$).

Також необхідно зазначити, що установка на придушення агресивності (шкала PARI 12) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 10,151$; $p = 0,002$; $\omega^2 = 0,078$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 12,853$; $SD = 4,972$), ніж в контрольній ($M = 10,556$; $SD = 2,044$). Установка на придушення сексуальності (шкала PARI 18) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 10,077$; $p = 0,002$; $\omega^2 = 0,077$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 12,000$; $SD = 5,550$), ніж в контрольній ($M = 9,407$; $SD = 2,551$). Установка на надмірне втручання до світу дитини (шкала PARI 20) залежить від того, народжувала жінка чи ні ($F = 4,390$; $p = 0,038$; $\omega^2 = 0,035$). Аналіз описових статистик показує, що ця установка є більш виразною в експериментальній групі ($M = 13,206$; $SD = 6,078$), ніж в контрольній ($M = 12,000$; $SD = 2,503$).

Таким чином, проаналізовано розбіжності в усвідомлених установках у жінок в післяпологовий період у порівнянні з жінками, які не народжували. Показано, що у перших є більш

виразними установки щодо надмірної концентрації на дитині, а саме подолання опору, придушення волі, творення безпеки, побоювання скривдити; виключення позасімейних впливів, придушення агресивності, придушення сексуальності; надмірне втручання до світу дитини. Вони також орієнтовані на драгтвливність та на порівняльні стосунки між батьками й дитиною. В свою чергу, жінки, що не народжували, були частіше незадоволені роллю господарки дому.

Перш ніж перейти до обговорення отриманих результатів порівняння жінок за усвідомлюваними установками, необхідно зауважити, що слідом за С. Л. Рубінштейном під установками особистості ми розуміємо «позиції особистості, які полягають у певному ставленні до наступних цілей або завдань і виражаються у вибірковій мобілізованості та готовності до діяльності, спрямованої на їхнє здійснення» [4, с. 520]. В контексті усвідомлюваних установок материнство визначається як інтегральне особистісне утворення, ознаками якого є якісні зміни установки на оцінку переживань, дій і в цілому особистості дитини, очікувань у матері певного ставлення дитини до неї, схильності і готовності до певного способу дій стосовно до дитини [2]. Як зазначає Г. Філіпова, материнство є однією з соціальних жіночих ролей, тож навіть якщо потреба бути матір'ю і закладена в жіночій природі, суспільні норми і цінності справляють визначальний вплив на прояви материнського ставлення. Для кожної культури та історичного періоду характерні свої материнські установки, тож вони є динамічними утвореннями. Тій чи іншій соціальній установці відповідає певний образ дитини [5].

Соціальні установки, що мають афективні, когнітивні й операціональні компоненти, виступають механізмами дії якостей матері. Під якостями матері Є. І. Ісеніна розуміє узагальнені соціальні установки, що стали рисами її особистості. Це — прийняття, чуйність, мати як суб'єкт навчання спілкуванню і мати як суб'єкт навчання діям з предметами. В дослідженні Р. К. Махмутової було показано, що батьківські установки матерів з високим рівнем особистісної зрілості характеризуються захоченням активності дитини, дозволом їй отримувати власний досвід; — батьківські установки матерів із задо-

вільним рівнем особистісної зрілості відрізняються більшим прагненням пригнічувати агресію в дитині; — батьківські установки матерів з незадовільним рівнем особистісної зрілості характеризуються гіперопікою, придушенням волі дитини, прагненням оберігати від труднощів, уявленнями про жертвовність матері [3]. Виходячи з цього можна зробити висновок, що установок жінок, які народжували, у порівнянні з жінками з контрольної групи є незрілими.

В роботі К. Хервуд, Н. Мак-Ліна і К. Даркіна [5] показано, що оптимістичні установки під час вагітності пов'язані з успішною психологічною адаптацією в той час, коли жінки стикаються з низкою проблем. Одним із наслідків цих висновків є те, що оптимізм є корисним під час переходу до батьківства. Але як вказують автори, застереження полягає в тому, що оптимізм повинен бути реалістичним. Основна ідея, що впливає з іншого дослідження, полягає в тому, що негативні установки матерів стосовно постнатального періоду часто не виправдовуються. В цьому дослідженні показано, що після народження дитини матері справлялися краще з труднощами, ніж вони очікували від себе самих під час пологів [1].

Висновки. Таким чином, нами встановлено, що батьківські установки жінок, які народили дітей, відрізняються за рівнем виразності і за структурою від батьківських установок жінок, що не народжували, і характеризуються специфікою, що відображає особливості переживання ними материнства. Їхні установки є менш зрілими: вони надмірно концентровані на дитині, орієнтовані на подолання опору, придушення волі, творення безпеки, побоювання скривдити, намагаються виключити позасімейні впливи, придушити агресивність та сексуальність, а також надмірно втручаються до світу дитини.

Список використаних джерел

1. Галицька М. О., Кременчуцька М. К. Особливості якості життя жінки у післяпологовий період // Сучасні теоретичні і практичні аспекти здорового способу життя : матеріали 2-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса 23–25 серпня 2017 р.) — Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2017. — С. 161–163.

2. Исаева Н. И., Овсяникова Е. А. Психология достижения матерями родительского акме // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. — 2010. — 7 (18 (89)). — С. 317–326.
3. Махмутова Р. К. Особенности родительских установок матерей с разным уровнем личностной // Психология. Журнал Высшей школы экономики. — 2013. — 10 (2). — С. 165–172.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2007. — 713 с.
5. Соколова О. А. Личностный кризис женщины в период беременности // Личность и бытие. — Краснодар, 2005. — С. 80–86.
6. Harwood K., McLean N., Durkin K. First-Time Mothers' Expectations of Parenthood: What Happens When Optimistic Expectations Are Not Matched by Later Experiences? // University of Western Australia Developmental Psychology Copyright 2007 by the American Psychological Association. — 2007. — Vol. 43, No. 1. — P. 1–12.

REFERENCES

1. Galitska M. O., Kremenchutska MK. (2017). Osoblyvosti yakosti zhyttya zhinky u pislja polohovyy period [Features of the quality of life of women in postpartum period]. Modern theoretical and practical aspects of a healthy lifestyle. Materialy 2-ya Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m. Odesa 23–25serpnya 2017 r.) — Odesa : ONU im. I. I. Mechnykova, 2017. — S. 161–163.[in Ukrainian]
2. Isaeva, N. I., Ovsyanikova, E. A. (2010). Psikhologiya dostizheniya materyami roditel'skogo acme [Psychology of mothers achieving parental acme]. Nauchnyye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnyye nauki. — 2010. — 7 (18 (89)). — S. 317–326.[in Russian]
3. Makhmutova, R. K. (2013). Osobennosti roditel'skikh ustanovok materey s raznym urovnem lichnostnoy. [Features of parental attitudes of mothers with different levels of personality]. Psikhologiya. Zhurnal Vyshey shkoly ekonomiki. — 2013. — 10 (2). — S. 165–172.[in Russian]
4. Rubinstein S. L. (2007). Osnovy obshchey psikhologii [Fundamentals of general psychology]. — SPb.: Piter, 2007. — 713 s. [in Russian]
5. Sokolova, O. A. (2005). Lichnostnyy krizis zhenshchiny v period beremennosti [Personal crisis of a woman during pregnancy]. Personality and Being. — Krasnodar, 2005. — p. 80–86. [in Russian]
6. Harwood K., McLean N., Durkin K. First-Time Mothers' Expectations of Parenthood: What Happens When Optimistic Expectations Are Not Matched by Later Experiences?/K. Harwood, N. McLean, K. Durkin//University of Western Australia Developmental Psychology Copyright 2007 by the American Psychological Association. — 2007. — Vol. 43, No. 1. — P. 1–12.

Галицкая М. А.

аспирант кафедры социальной помощи и прикладной психологии
Одесского национального университета им. И. И. Мечникова

АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ДЕТЕРМИНАНТ ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ ЖЕНЩИН В ПОСЛЕРОДОВОМ ПЕРИОДЕ

Представлены результаты теоретического обзора и эмпирического исследования психоэмоционального состояния женщин в послеродовом периоде. Определены особенности психоэмоциональной сферы женщин в послеродовом периоде по сравнению с женщинами, которые не рожали. Сравнительный анализ проведен с помощью однофакторного дисперсионного анализа, параметры осознаваемых установок выражались с помощью интервальных шкал. Шкалы группировались в определенные блоки. Результаты данного анализа для шкал описывают отношение к семейной роли. В статье доказано, что родительские установки женщин, родивших детей, отличаются по степени выраженности и по структуре от родительских установок женщин, которые не рожали, и характеризуются спецификой, отражающей особенности переживания ими материнства.

Ключевые слова: женщины, послеродовой период, психоэмоциональное состояние, мать и ребенок, психологическое благополучие, осознаваемые установки.

Galytska M. A.

post-graduate student at the Department of social care and practical
psychology Mechnikov Odessa National University

ANALYSIS OF THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL DETERMINANT OF THE PSYCHOEMOTIONAL SPHERE OF WOMEN IN THE POSTNATAL PERIOD

This article is devoted to the study of the peculiarities of the psychoemotional sphere of women in the postnatal period and the perceptible settings affecting it. The work is due to the need to broaden the understanding of the psychology of the postpartum period as a whole. The comparative analysis was carried out using a one-factor dispersion analysis, since the parameters of the perceived units were expressed using interval scales. The scales were grouped into certain blocks. The results of this

analysis for scales describe the attitude to the family role. It is proved in the article that the paternal settings of women who gave birth to children differ in their level of expression and structure from the parents' settings of non-birth-old women, and are characterized by a specificity that reflects the peculiarities of the experience of their motherhood. It has been established that the parental settings of women who gave birth to children differ in their level of expressiveness and structure from the parents' settings of non-birth-old women and are characterized by a specificity that reflects the peculiarities of the experience of their motherhood. Their facilities are less mature: they are excessively focused on the child, aimed at overcoming resistance, suppressing freedom, creating security, fearing offending, trying to eliminate out-of-the-mill impacts, suppress aggression and sexuality, and excessively interfere with the child's world.

Key words: women, postnatal, psychoemotional state, mother and child, psychological well-being, conscious attitudes.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2019